

РОЗДІЛ I

Історія України

УДК 94 (477.83/.86+477.82)“1323/1333”

Ілля Паршин

Вектори політики князя Юрія-Болеслава Тройденовича до року 1333: між набутиєм та «успадкованим»

У статті розглянуто дипломатичну діяльність князя Юрія-Болеслава Тройденовича від часу утвердження на галицько-волинському престолі до 1333 р. Автор продемонстрував, що руський володар успадкував систему політичних союзів і тривалий час маневрував між впливом польського короля Владислава Локетка та зобов'язаннями, узятими на себе в договорах із Тевтонським орденом 1325, 1327, 1334 і 1335 рр. Зрештою, дипломатична лінія, спрямована на союз із братами-лицарями, узяла гору. Спадкоємець Романовичів остаточно зробив вибір на користь зближення з орденською державою.

Ключові слова: князь Юрій-Болеслав Тройденович, Тевтонський орден, король Владислав Локеток, Галицько-Волинська держава.

Постановка наукової проблеми та її значення. Галицько-Волинська держава першої половини XIV ст. – справжня terra incognita для дослідників. Пам'ятки місцевої літописної традиції, якщо вони існували, не збереглися до наших днів, а згадки північно-руських книжників про ці землі поодинокі й бідні змістом. Отже, перед істориками постає важливе завдання – пошук, аналіз та інтерпретація нових свідчень, які здатні пролити більше світла на минуле великої середньовічної країни.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Із когорти місцевих володарів виокремлюється князь Юрій-Болеслав Тройденович, рівень знань про політику якого відносно високий. Зокрема, спеціальну розвідку його особі присвятили спільно Ян Режабек, Іван Лінниченко, Аріст Кунік, Олександр Лаппо-Данилевський [2], інформативне повідомлення до 600-ліття загибелі руського правителя належить Миرونу Кордубі [10]. До різних аспектів дипломатії князя зверталися Михайло Грушевський [8, с. 120–139, 522–535], Станіслав Закшевський [33], Генрік Пашкевич [26, с. 5–35], Броніслав Влодарський [32, с. 242–294]. Проблеми шлюбних угод-союзів Романовичів на тлі династичної політики польських володарів простежили Даріуш Домбровський [21] і Ян Тенговський [14, с. 45–56]. Найповніше критичне видання текстів, актів та документів Галицько-Волинського князівства і XIV ст. здійснив Олег Купчинський [11]. Водночас, як відзначив Леонтій Войтович в одній з останніх підсумкових робіт, присвячених Юрію-Болеславу Тройденовичу: «В історіографії закріпився стереотип сприйняття князя як польського ставленика, що не зумів знайти спільної мови з галицьким боярством і був отруєний за прихильність до католиків» [5, с. 209]. Отже, існує потреба в подальших студіях, переоцінці вже наявних узагальнень. Зокрема, важливо розрізнити систему союзних угод, яку правитель «успадкував» від попередників, та дипломатичні вектори, набуті ним самостійно.

Хронологічні рамки дослідження охоплюють період володарювання Юрія-Болеслава Тройденовича від часу його утвердження на галицько-волинському престолі до 1333 р., тобто до коронації Казимира III, із яким, як справедливо зауважують фахівці [5, с. 217–218; 11, с. 174–180], політичні контакти не склались і виразно переросли в тривале протистояння, що, вочевидь, завершилось убивством руського князя у квітні 1340 р.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. До 21 травня 1323 р. померли Андрій та Лев Юрійовичі, останні представники династії Романовичів по мечу (чоловічій лінії), про що повідомив папу римського Іоанна XXIII (1244–1344) польський король

Владислав Локеток (1260-61–1333, коронувався 1320 р.) [25, с. 83]. Їх загибель відкрила шлях до боротьби за галицько-волинську спадщину, де претендентами виступили Юрій-Болеслав, син мазовецького й черського володаря Тройдена та княгині Марії Юрїївни, і Владислав, син добжинського князя Земовита й Анастасії Львівни [1, с. 81] або, згідно з гіпотетичною реконструкцією Д. Домбровського, Анастасії Мстиславівни [21, с. 153–155, 174–180, 232–240]. Обґрунтовані претензії мав також Дмитро-Любарт Гедимінович як імовірний зять котрогось із князів Юрїївичів, проте литовська сторона, вочевидь, не встигла підтримати свого кандидата [5, с. 211–215]. Унаслідок тривалих переговорів, до яких, за інформацією польського хроніста Яна з Чарнкова (†1387), долучилися представники хана Узбека й верхівка галицького боярства [13, с. 94–97], перевагу надано Юрїю-Болеславу Тройденовичу.

Перші грамоти-підтвердження руським нобілям юний правитель, який народився між 1311–1314 рр., видавав разом із матір'ю-регенткою Марією Юрїївною [14, с. 54–56]. Новий сюзерен мав засвідчити й інші документи, зокрема ті, що скріплювали міждержавні угоди. Так, добре знані в науковій літературі чотири відозви до магістрів Тевтонського ордену, датовані 1325, 1327, 1334 та 1335 рр. – стан збереження пам'яток задовільний, їх автентичність не викликає жодних підозр [11, с. 167–187]. Однак постає питання, до якого звертаються дослідники вже понад століття: для чого галицько-волинський князь засвідчував союзні наміри так часто [2, с. 92–93]? Відповідь, очевидно, криється в стрімких змінах політичної ситуації на теренах тогочасної Східної Європи.

Збройне опанування рицарями Гданського Помор'я в 1308–1309 рр. поклало початок довготривалій боротьбі з Польським Королівством, у контексті якої впродовж першої третини XIV ст. розвивалися польсько-орденські відносини [7, с. 210]. Не володіючи достатніми силами для військового протистояння, Владислав Локеток ужив низку дипломатичних заходів задля повернення захоплених територій. Дієвим кроком було звернення до папського арбітражу: Орден не сплачував денарій св. Петра (спеціальний податок, що збирався на користь римських понтифіків), тому не міг розраховувати на велику прихильність суддів [9, с. 201–202; 17, с. 342–345]. Формувалася коаліція, здатна боротися зі зростанням впливів братів-рицарів у Прибалтиці. Її складовою частиною стала угода польського князя з данським королем Еріком VI (1274–1319) від 27 червня 1315 р., скерована проти бранденбурзького маркграфа. Документ завершувався такими словами: «Promittimus etiam bona fide pro excellentissimo rege Ungarie, affine nostro charissimo, et pro omnibus nostris filiis, Dei gratia principibus Cuiavie, Masovie, Osvantime, Bythomie et Raziborie, pro nostrisque nepotibus Russie principibus, quod prehabitam ordinationem initam nobiscum, tenebunt et inviolabiliter observabunt» («Обіцяємо також щиро за найвеличнішого короля Угорщини, сусіда нашого дорогого, та за всіх наших молодших синів, Божою милістю князів Куявії, Мазовії, Освенціму, Битомії, Рацібору, і за наших племінників руських князів, що раніше угоду уклали з нами, [умов договору] триматися і непорушно [їх] виконувати») [19, № 976]. Реалізація трактату на практиці виявилася не надто успішною й звелася, мабуть, до походу Владислава Локетка на Бранденбург у 1316 р., про що збереглися короткі повідомлення в польських анналах [29, с. 188; 32, с. 243].

Згаданими в домовленостях руськими володарями могли бути тільки Андрій і Лев Юрїївичі, які й справді доводилися племінниками польському правителю [8, с. 522–523]. На жаль, текст тієї угоди втрачений. Прикметно, що князі Юрїївичі в 1316 р. підтвердили союз із тевтонцями відповідною грамотою на вимогу родича, комтура Зігхарда Шварцбурга [11, с. 145–152]. Бранденбурзький маркграф Людвіг V (1315–1361) перебував у приязних контактах із великими магістрами Ордену, тому інформація навіть про номінальну участь галицько-волинських військ у боротьбі за Помор'я на польській стороні спричинила поновлення старої угоди, а відтак – укладання відповідного документа. Існують підстави вважати, що лінію своїх попередників продовжив Юрїй-Болеслав Тройденович.

У грамоті від 1325 р. він обіцяв великому магістрові Вернерові фон Орзельну (бл. 1280–1330) продовжувати добрі взаємини, укладені за часів його попередників [11, с. 167–170]. Водночас можна стверджувати, що галицько-волинський володар підтвердив також свою «антибранденбурзьку» позицію, скріпивши її невідомою угодою з королем Владиславом Локетком. Суть утраченого манускрипту, очевидно, подібна до давнішого союзу польського правителя й останніх Романовичів, на яку монарх посилався в 1315 р. Цей жест, насамперед, засвідчував би спадковість влади Юрїя-Болеслава Тройденовича та сталість політичних відносин із найближчим сусідом. Імовірні наслідки такого кроку зауважені в маловідомому джерелі.

«Чеська хроніка» Пршибиха Пулкава з Раденіна (†1380) [23], що скомпільована з давніших пам'яток, розпочинається біблійною оповіддю про падіння Вавилонської вежі й із невідомих причин обривається на 1330 р. Її автор – магістр вільних містечтв, ректор школи св. Юлії в Празі – під час складання твору скористався як відомими богемськими середньовічними працями, так і недоступними до цього часу матеріалами королівських архівів [12, с. 135–136].

Із тексту ґрунтовного наративу важливий такий фрагмент: «Anno vero 1326 Wladislaus alias Loketko, rex Cracovie, multos infideles Lituanos, Ruthenos, paganos ad partes Marchie Brandenburgensis destinavit, et pluribus innumera dampna fecit» («Року Божого 1326 Владислав Локеток, король Краківський, багатьох невіруючих литовців, русів, язичників до земель Бранденбурзьких привів і незліченних збитків завдав») [23, р. 203, 323]. Цитований уривок є, можливо, першою звісткою в латиномовних хроніках про початкові кроки князя Юрія-Болеслава Тройденовича на зовнішньополітичній арені. Запис одиничний, ані в сучасних авторів записих, ані в пізніших джерелах не дублюється. Установити, кого хроніст позначав етнонімом *руси*, не вдається. Це могли бути піддані великого литовського князя Гедиміна (1275–1341), котрий титулував себе також як «король Русі і Литви» [33, р. 22–24]. Зокрема, у 1325 р. укладання польсько-литовського союзу скріпилося шлюбом спадкоємця польського престолу Казимира Владиславовича з Альдоною-Анною Гедимінівною [5, с. 215; 15, с. 33–34]. Спільна виправа на Бранденбург, про яку повідомив Пршибих Пулкав із Раденіна, вірогідно, засвідчила його реалізацію.

Імовірну участь у конфлікті галицько-волинського володаря засвідчує поява грамоти князя Юрія-Болеслава до магістра Тевтонського ордену, даної 9 березня 1327 р. у Володимирі [11, с. 170–173]. Її текст майже дослівно повторює документ 1316 р., складений останніми Романовичами. Це, з одного боку, підтверджує налагоджену роботу княжої канцелярії, де пильнували за збереженням старих угод, але, що важливіше, указує на прямий зв'язок подій 1315–1327 рр. У польській історіографії утвердилася думка, що вістря альянсу спрямовувалося проти Литви [26, с. 30–31], але суть договору може мати інше пояснення.

Хронологія «руського епізоду» в конфліктах у Прибалтиці складається таким чином. Князі Андрій і Лев Юрійовичі уклали угоду з Владиславом Локетком, відомості про яку нальні під 1315 р. Наступного року на вимогу братів-рицарів та Зіґхарда Шварцбурга підтверджується русько-тевтонський союз, яким із боротьби за Помор'я фактично усувається навіть гіпотетична військова допомога останніх Романовичів. Юрій-Болеслав Тройденович, демонструючи дотримання векторів дипломатичної політики своїх попередників, у 1325 р. поновив договір з Орденем, але також установив доброзичливі контакти з польським правителем. Новий етап боротьби з Бранденбургом 1326 р., у якому, згідно з повідомленням «Чеської хроніки» Пршибиха Пулкави з Раденіна, брали участь невідомі *руси*, спричинив у 1327 р. появу чергової грамоти князя Юрія-Болеслава, яка копіює текст союзної угоди 1316 р. Великим магістром Тевтонського ордену в 1324–1330 рр. був Вернер фон Орзельн, тому подвійне документальне запевнення в «щирій дружбі та прихильності і дружніх союзах» [11, с. 173], вочевидь, пояснюється потребою наново дійти порозуміння з братами-рицарями. Наслідки цього кроку проявилися під час продовження війни в Прибалтиці на зламі 1320–1330-х рр.

Король Владислав Локеток міг твердо розраховувати на допомогу литовського володаря Гедиміна та угорського монарха Карла Роберта Анжуйського (1248–1342) [7, с. 213]. До конфронтації готувались і його противники. У 1326 р. укладено договір між тевтонцями та мазовецькими князями [20, № 118; 32, с. 274]. Згодом Орден додав до лав союзників вроцлавського правителя Генріха VI Доброго (1294–1335) і німецького короля Людвіґа IV Віттельсбаха (1281–82–1347) [9, с. 202–203]. На жаль, невідомо, чи князь Юрій-Болеслав долучився до цього альянсу – навіть про його контакти з батьком та іншими близькими родичами відомостей не збереглося. Щоправда, балтські середньовічні автори зафіксували активну участь русів у війні 1329–1332 рр. Задля того, аби встановити дотичність цих записів до історії Галицько-Волинської держави, варто розглянути їх детальніше.

Насамперед, слід звернути увагу на «Аннали самбійських каноніків» [18], створені орієнтовно в середині XIV ст. у Кеніґсберзі (нині – Калінінград, Російська Федерація). Наратив містить опис подій за 3–1352 рр., анонімні автори оперували давнішими пам'ятками для висвітлення минулого Прибалтики, водночас записавши сучасну їм автентичну інформацію [30, с. 27]. Із тексту процитуємо: «Anno Domini 1330 magnus exercitus Litwinorum et Ruthenorum Curoniam circa dominicam Reminiscere intravit, ipsam devastans graviter et depopulans et magnis abductis spoliis ad propria est

reversus» («Року Божого 1330 велике військо литовців і русів в Курляндію під час великого посту вривається, нищачи безжално та вбиваючи, і [з] великою здобиччю награвованого до себе вертається») [18, с. 284–285]. Лаконічно повідомлення підтверджено в «Ронненбурзьких анналах» (Ронненбург – сучасне м. Рауна, Латвія) [16], уривчастих нотатках невідомих кліриків за 1190–1349 рр., які до свого твору включив відомий польський автор Мацей Стрийковський (1547–1593) [24, с. 229, 232]. Відгук звучить так: «1330. Litwini cum Ruthenis Curonicam terram depopulate sunt» («[Року Божого] 1330 литовці з русами землю Курляндську плондрують») [16, р. 146]. На жаль, в обох випадках анналісти не уточили, звідки саме походили згадані руси. В історіографії утвердилася думка, що ці контингенти належали васалам великого князя Гедиміна [17, с. 346].

Вірогідною є інша версія. Свідчення балтійських анналістів доповнюються призабутою в сучасній науковій літературі грамотою магістра Тевтонського ордену Лютера фон Брауншвейга (1275–1335, великий магістр із 1331 р.) до папи римського Іоанна XXII про похід рицарів на Польщу 1331 р. Описуючи руйнування й збитки, яких завдали союзники Владислава Локетка, головнокомандувач відзначив: «...nec latet sanctam gratiam vestram, quomodo idem rex anno preterito, receptis treugis cum rege Bohemie, complice guerre nostre, cum Ungaris, Litwinis, Ruthenis et Cumanis, iterum terras nostras intravit et tunc residuum Bruci, sue malignitatis (f)er(r)ugine devastavit» («...і не приховує [від] святої милості Вашої, як той король [польський] року минулого, схваливши мирну угоду з королем Богемії, помічником військовим нашим, з угорцями, литовцями, русами і половцями знову увірвався до наших земель і після цього решту Пруссії(?) своєю злобою заіржавілою понищив») [22, с. 40]. Згадка про русів поруч із куманами та угорцями, підданими Карла Роберта, мимоволі наштовхує на висновок про їх «південне» походження. Однак приналежність до галицько-волинських дружинників сумнівна. Указані підрозділи, очевидно, очолювалися палатином Віллермом Другетом, який був у найближчому оточенні монарха з Анжуйської династії: у його безпосередньому володінні перебувала вся Північно-Східна частина тогочасного Угорського королівства, утім і територія Закарпаття (наприклад Невицька фортеця поблизу Ужгорода) [6, с. 213]. Отже, згадані великим магістром Ордену руси вербувалися з цих земель. Князь Юрій-Болеслав Тройденович, таким чином, участі в конфлікті на стороні Владислава Локетка не брав.

Зовнішньополітичний крок руського володаря має логічне пояснення. У 1329 р. польський король уклав мир із Бранденбургом [9, с. 203], тому стара русько-польська угода втратила силу. Галицько-волинський правитель не мав підстав порушувати союз із тевтонцями, укладений 1327 р. Можна припустити, що, одружившись з Офкою-Євфимією Гедиміновною в 1331 р. [10, с. 23–30], він уладнав усі суперечки (якщо вони існували) з литовськими володарями. Уже наступного року відбувся похід руських військ проти Угорщини, який, імовірно, був реакцією на небезпечне польсько-угорське зближення, згодом остаточно скріплене в 1335 та 1338 рр. вишеградськими домовленостями [5, с. 217–219].

Кампанія в українській науковій літературі відома, насамперед, завдяки короткому повідомленню М. Грушевського [8, с. 533–534]. Сам учений покликався на латиномовну роботу угорського дослідника Георга Прая (1723–1801), який відзначив спільну виправу руських і золотоординських військ на землі верхньої Тиси й намір короля Карла Роберта Анжуйського помститися за завдану шкоду [27, с. 32]. Зі свого боку, фахівець використав записи італійця Одоріко Рейналді (1595–1671) [28, с. 502]. Основою повідомлень, певно, була грамота папи римського Іоанна XXII до угорського монарха, видана «Kalendas Iunii, Anno Sextodecimo» («на червневі календи, року [правління нашого] шістнадцятого») [31, № 865], тобто 1332 р. Текст документа розлогий, але конкретної інформації містить небагато: намісник апостола Петра повідомляє, що від Павла, єпископа Секешфегервара (Білого міста), дізнався про руйнування, здійснені «Ruthenis aliisque scismaticis et infidelibus» («русами та іншими схизматиками й невірними»), тому для захисту християн і християнських володінь пропонує «subventionis auxilio» («грошову допомогу») та іншу підтримку католицької церкви [31, № 865]. Зміст послання фактично дубльований в іншій буллі, скерованій до збирачів папської данини Якоба Беренгарія та Раймунда де Бонофато [31, № 866]. Мабуть, на їхні плечі покладались організація й надання згаданої фінансової субсидії. Ще один лист понтифіка адресувався до «viro nobili Thom[ae] duci Transilvano» («мужа визначного Томи, князя Трансільванії») [31, № 860], – судячи зі згадок про боротьбу з еретиками та схизматиками, саме його землі, розміщені вздовж верхньої течії Тиси, потерпіли від походу.

Отже, до травня-червня 1332 р. відбувся наступ руських військ, унаслідок якого угорські володіння зазнали великих збитків. Слід звернути увагу на формулу «Ruthenis aliisque scismaticis et

infidelibus», у ній не згадуються монголи. Відсутність ординців указує, що князь Юрій-Болеслав Тройденович спирався на власні сили та контингенти союзників-«схизматиків», серед яких головну роль відіграло, вочевидь, волосько-руське населення сірето-дністровського межиріччя. Цей висновок також можна підтвердити.

Свідком на грамоті великому магістру Тевтонського ордену Лютеру фон Брауншвейгу від 11 лютого 1335 р. виступив Олександр Молдаєвич [11, с. 174–180]. Близьче його особа нам не відома, проте, на думку дослідників, князь Юрій-Болеслав Тройденович заслуговує на те, аби в міждержавному документі згадувався боярин із таким прізвиськом: це демонструвало належність молдавських земель до Галицько-Волинської держави, а не Угорського королівства, яке на них зазіхало [3, с. 49–51]. Дунайське Пониззя здавна перебувало у сфері впливу Галицького князівства [4], тому не виключено, що й інші бояри пристали на можливість применшити впливи Анжуйської династії в регіоні, скориставшись участю вірного Карлу Роберту палатина Віллерма Другета у війні на півночі.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Після вигаснення династії Романовичів по чоловічій лінії галицько-волинський престол успадкував князь Юрій-Болеслав Тройденович. Водночас у користуванні нового сюзерена перебувала система міждержавних угод, складена ще за його попередників. Так, русько-польський договір згадано в трактаті 1315 р., спрямованому проти Бранденбурга. Однак уже 1316 р. Андрій та Лев Юрійовичі підтвердили дружні контакти з Тевтонським орденом, союзником північного маркграфства, і фактично відійшли від боротьби за Помор'я. Князь Юрій-Болеслав (можливо, разом із матір'ю-регенткою Марією Юрійвною), певно, 1325 р. підтвердив обидва альянси, проте коли розпочався черговий етап протистояння в Прибалтиці, запевнив у щирій дружбі великого магістра Вернера фон Орзельна. На зламі 1320–1330-х рр. у польсько-тевтонському протистоянні руський правитель не підтримав монарха Владислава Локетка, завдавши удару в 1332 р. по його союзнику Угорському королівству. Від одного «успадкованого» вектора, спрямованого на приязні відносини із західним сусідом, отже, він відмовився. Власне, цього вибору князь Юрій-Болеслав Тройденович дотримувався аж до своєї загибелі в 1340 р.

Джерела та література

1. Беньяк Я. Вигаснення галицько-волинської княжої династії / Я. Беньяк // Галичина та Волинь у добу Середньовіччя: до 800-річчя з дня народження Данила Галицького / [відп. ред. Я. Ісаєвич]. – Львів : Ін-т українознав. ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – С. 79–85.
2. Болеслав-Юрій II, князь всей Малой Руси : сб. материалов и исслед., собр. О. Гонсиоровским, А. А. Куником, А. С. Лаппо-Данилевским, И. А. Линниченко, С. Д. Пташицким и И. Режабком. – СПб. : Тип. Императорской академии наук, 1907.
3. Возний І. Політичний розвиток території між Верхнім Сіретом та Середнім Дністром у другій половині XIII–XIV ст. / І. Возний // Слов'яни і Русь: археологія та історія : зб. пр. на пошану дійсного члена Нац. академії наук України Петра Петровича Толочка з нагоди його 75-річчя / [відп. ред. Г. Ю. Івакін]. – К. : Стародавній світ, 2013. – С. 47–55.
4. Войтович Л. Галицьке князівство на Нижньому Дунаї / Л. Войтович // Галич і Галицька земля в державотворчих процесах України : матеріали міжнар. наук. конф. Галич, 10–11 жовт. 2008. – Галич, 2008. – С. 3–18.
5. Войтович Л. Князь Юрій-Болеслав Тройденович: ескіз портрета / Л. Войтович // Княжа доба: історія і культура / [відп. ред. В. Александрович]. – Львів, 2011. – Вип. 5. – С. 209–220.
6. Гарді Д. Кілька нових зауважень до походу угорського палатина Віллерма Другета «in Rutheniam» навесні 1340 року / Д. Гарді // Княжа доба: історія і культура / [відп. ред. В. Александрович]. – Львів, 2013. – Вип. 7. – С. 209–215.
7. Горбач Т. Взаємовідносини Польського Королівства з Тевтонським Орденом у першій третині XIV ст. / Т. Горбач // Гілея : наук. вісн. зб. наук. пр. / [гол. ред. В. М. Вашкевич]. – К., 2012. – Вип. 3 (58). – С. 210–217.
8. Грушевський М. Історія України-Руси : в 11 т., 12 кн. / М. Грушевський ; редкол. : П. С. Сохань (голова) та ін. – К. : Наук. думка, 1993. – Т. 3 : До року 1340. – 592 с.
9. Грушинський Я. Тевтонсько-польська війна 20–40-х років XIV століття і королівство Русі / Я. Грушинський // Княжа доба: історія і культура / [відп. ред. В. Александрович]. – Львів, 2013. – Вип. 7. – С. 199–208.
10. Кордуба М. Болеслав-Юрій II. Останній самостійний володар Галицько-Волинської держави з нагоди 600-річчя його смерті / М. Кордуба // Минуле і сучасне. – Краків, 1940. – Ч. 7. – С. 3–32.

11. Купчинський О. Акти та документи Галицько-волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти / О. Купчинський. – Львів : Вид-во НТШ, 2004. – 1283 с.
12. Лаптева Л. Хроника Козьмы Пражского и ее использование в чешской историографии позднего средневековья / Л. Лаптева // Средневековый город. – Саратов, 2007. – Вып. 17. – С. 131–138.
13. Мицик Ю. Відомості про Україну XIV ст. в хроніці Яна з Чарнкова / Ю. Мицик // *Magisterium*. – К., 2004. – Вип. 17 : Історичні студії. – С. 92–97.
14. Тенговський Я. Обставини вступу князя Болеслава-Юрія Тройденовича на галицько-волинський престіл (Невідомі руські документи з XIV ст.) / Я. Тенговський // *Записки Наукового товариства ім. Т. Шевченка* : пр. іст.-філософ. секції. – Львів, 2010. – Т. 260. – Кн. 1. – С. 45–56.
15. Шабульдо Ф. М. Земли Юго-Западной Руси в составе Великого княжества Литовского / Ф. М. Шабульдо. – Киев : Наук. думка, 1987. – 183 с.
16. *Annales Ronneburgenses* / [hrsg. E. Strehlke] // *Scriptores Rerum Prussicarum*. – Leipzig : Verlag von S. Hirzel, 1863. – Т. 2. – P. 143–148.
17. Biskup M. Dzieje Zakonu Krzyżackiego w Prusach: gospodarka, społeczeństwo, państwo, ideologia / M. Biskup, G. Labuda. – Gdańsk : Wydawnictwo Morskie, 1986. – 624 s.
18. *Canonici Sambiensis epitome gestorum Prussie* / [hrsg. M. Töppen] // *Scriptores Rerum Prussicarum*. – Leipzig : Verlag von S. Hirzel, 1861. – Т. 1. – P. 272–290.
19. *Codex diplomaticus Majoris Poloniae* / [ed. I. Zakrzewski]. – Poznań : Nakładem Biblioteki Kórnickiej, 1878. – Т. 2.
20. *Codex diplomaticus Prussicus* / [hrsg. von J. Voigt]. – Königsberg : Verlag von Gebrüder Bornträger, 1842. – Т. 2.
21. Dąbrowski D. Rodowód Romanowiczów książąt halicko-wołyńskich / D. Dąbrowski. – Poznań ; Wrocław : Wydawnictwo Historyczne, 2002. – 347 s.
22. Kłodziński A. Ze studiów krytycznych nad rokiem 1331 / A. Kłodziński // *Kwartalnik Historyczny*. – Warszawa, 1905. – Rocznik 29. – S. 30–42.
23. *Kronika Pulkařova* / [vyd. J. Emler a J. Gebauer] // *Fontes Rerum Bohemicarum*. – V Praze : Nakładem nadáni Františka Palackého, 1893. – Т. 5. – P. 1–326.
24. Lorenz O. Deutschlands Geschichtsquellen im Mittelalter seit der Mitte des dreizehnten Jahrhunderts / O. Lorenz. – Berlin : Verlag von W. Hertz, 1887. – Bd. 2. – 339 S.
25. *Monumenta Poloniae Vaticana* / [ed. J. Ptański]. – Kraków : Nakładem Polskiej Akademii Umiejętności, 1913. – Т. 1. – 502 p.
26. Paszkiewicz H. Polityka ruska Kazimierza Wielkiego / H. Paszkiewicz. – Warszawa : Instytut Popierania Nauki, 1925. – 287 s.
27. Pray G. *Annales regum Hungariae* / G. Pray. – Vindobonae : Typis Georgii Ludovici Shulzii, 1764. – Т. 2.
28. Raynaldi O. *Annales ecclesiastici* / [ed. A. Theiner]. – Parisiis : Typis Ludovici Guerini, 1880. – Vol. 24. – 566 p.
29. *Rocznik Małopolski* / [ed. A. Bielowski] // *Monumenta Poloniae Historica*. – Lwów : W komisie Księgarni Gubrynowicza i Schmidta, 1878. – Т. 3. – P. 140–202.
30. Töppen M. Geschichte der preußischen Historiographie von P. v. Dusburg bis auf K. Schütz / M. Töppen. – Berlin : Verlag von W. Hertz, 1853. – 290 S.
31. *Vetera monumenta historica Hungarum Sacram illustrantia* / [ed. A. Theiner]. – Romae : Typis Vaticanis, 1859. – Т. 1 : Ab Honorio PP. III. usque ad Clementem PP. IV.
32. Włodarski B. Polska i Rus 1194–1340 / B. Włodarski. – Warszawa : PWN, 1966. – 326 s.
33. Zakrzewski S. Wpływ sprawy ruskiej na państwo Polskie w XIV w. / S. Zakrzewski. – Zamość : Zygmunt Pomarański i Spółka, 1922. – 63 s.

Паршин Илья. Векторы политики князя Юрия-Болеслава Тройденовича до года 1333: между приобретенным и «унаследованным». В статье рассмотрена дипломатическая деятельность князя Юрия-Болеслава Тройденовича от времени утверждения на галицко-волинском престоле до 1333 г. Автор показал, что правитель унаследовал систему политических союзов и длительное время маневрировал между влиянием польского короля Владислава Локетка и обязательствами, взятыми на себя в договорах с Тевтонским орденом 1325, 1327, 1334 и 1335 гг. В конце-концов, дипломатическая линия, направленная на союз с братьями-рыцарями, возобладала. Наследник Романовичей окончательно сделал выбор в пользу сближения с орденским государством. Подтверждением этого является участие князя Юрия-Болеслава Тройденовича в походе 1332 г. против Венгерского Королевства, которое было союзником средневековой Польши. Нового вектора, который ломал устоявшиеся дружеские связи с западными соседями, русский князь придерживался вплоть до своей гибели в 1340 году.

Ключевые слова: князь Юрий-Болеслав Тройденович, Тевтонский орден, король Владислав Локеток, Галицко-Волинское государство.

Parshyn Ilya. The Political Vectors of Duke Yuriy-Boleslav Troydenovych Until the Year 1333: Between the Acquired and the «Inherited». The article describes the diplomatic activity of duke Yuriy-Boleslav

Troydenovych from his approval at the Galicia-Volhynian throne until the year 1333. The author showed that the ruler has inherited a system of political alliances and for a long time maneuvered between the influence of the Polish King Vladyslav Lokietek and the obligations, assumed by the treaties with the Teutonic Order in 1325, 1327, 1334 and 1335. Finally, he inclined to the union with the knights. The Romanovych's heir adopted a rapprochement with the Order state. The campaign against the Kingdom of Hungary, which was an ally of medieval Poland, has proved this diplomatic direction of duke Yuriy-Boleslav Troydenovych. The ruler held this vector, which breaks the established friendly relations with western neighbors, until his death in 1340.

Key words: duke Yuriy-Boleslav Troydenovych, the Teutonic Order, King Vladyslav Lokietek, the Galicia-Volhynian state.

Стаття надійшла до редколегії
09.12.2014 р.

УДК [94(477):929 Рум'янцев] «1762/1796»

Тарас Прокоп

Петро Рум'янцев-Задунайський та Катерина II: особистісні відносини та їх вплив на становище Лівобережної України в другій половині XVIII ст.

У статті розглянуто особливості відносин між Катериною II і графом, генерал-фельдмаршалом П. Рум'янцевим та їх вплив на історичний розвиток українських земель, які опинилися під владою Російської імперії. Увагу зосереджено на ролі Катерини II у прийнятті управлінських рішень П. Рум'янцевим на посаді генерал-губернатора Лівобережної України. Також проаналізовано еволюцію відносин між цими двома історичними постатями та з'ясовано, яке місце займав у них граф Г. О. Потьомкін.

Ключові слова: Російська імперія, Малоросійська колегія, П. Рум'янцев-Задунайський, Катерина II, Г. О. Потьомкін.

Постановка наукової проблеми та її значення. В історії України друга половина XVIII ст. стала періодом повної втрати автономії Гетьманщини та інтеграції її структур у загальноімперську систему влади. Вагому роль у цьому процесі відігравали міжособистісні зв'язки між імператрицею Катериною II та генерал-губернатором Малоросії П. Рум'янцевим-Задунайським. Чому саме військового командира було призначено на адміністративну посаду, чим керувався в проведенні своїх реформ на території Гетьманщини генерал-губернатор, був він самостійною чи повністю залежною від волі імператриці особою та, урешті, який вплив мали стосунки між генерал-губернатором й імператрицею на розвиток українських земель? На ці та інші питання ми спробуємо дати відповідь у цій статті.

Мета роботи – на основі комплексного аналізу історіографії та джерел дослідити міжособистісні зв'язки між Катериною II й П. Рум'янцевим-Задунайським та їх вплив на розвиток українських земель.

У роботі поставлено такі **завдання**: визначити передумови й причини призначення П. Рум'янцева на посаду генерал-губернатора Малоросії; дослідити вплив Катерини II на діяльність П. Рум'янцева на території колишньої Гетьманщини; з'ясувати значення особистісних відносин між імператрицею та генерал-губернатором для розвитку українських земель.

Аналіз досліджень цієї проблеми. До питань особистісних відносин П. Рум'янцева й Катерини II в різні періоди зверталися різні історики. Із праць XVIII–XIX ст. варто виділити роботи О. Лазаревського [6], В. Рубана [16] й О. Брікнера [1]. Останній у своїй праці «Подорож імператриці Катерини в Крим» детально описав подорож імператриці територією України та зробив особливий акцент на особистісних відносинах між Потьомкіним, Рум'янцевим і Катериною II.

У XX ст. до цієї проблеми звернувся В. М'якотін, який вивчав соціальну історію України XVII–XVIII ст. Чільне місце в дослідженні історії інтеграції українських земель до складу Російської